

Oikeusministeriö

PL 25

00023 VALTIONEUVOSTO

Viite: Lausuntopyyntö 4.5.2015, OM 17/41/2014 oikeusministeriön työryhmän mietinnöstä ”Uhridirektiivin täytäntöönpano”(Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 30/2015)

LAUSUNNON ANTAMINEN

Oikeusministeriö on pyytänyt hovioikeudelta lausuntoa yllä mainitusta työryhmän ehdotuksesta.

Hovioikeus esittää lausuntonaan seuraavaa.

Mietinnössä esitetyt muutosesitykset, joilla pantaisiin täytäntöön rikoksen uhrin oikeuksia, tukea ja suojelua koskeva direktiivi ja jotka tähtäävät rikoksen uhrin aseman parantamiseen, ovat yleisellä tasolla kannatettavia.

Täytäntöönpanon edellyttämien muutosten vähäinen määrä osoittaa, että rikosten uhrien ja erityisesti lapsiuhrien asema ja oikeuksien taso on jo tyydyttävä.

Käännösten osalta heikennetään näennäisesti asianomistajan asemaa nykyisestä, kun asianomistajalta nyt edellytetään pyyntöä käännöksen saamiseksi. Toisaalta on myös viran puolesta suoritettavassa harkinnassa annettu merkitys sille, onko käännöstä pyydetty. Parhaassa tapauksessa säännös kohdistaa kuitenkin käännöskulut tarpeellisiin käännöksiin. Kyseisestä oikeudesta tiedottaminen esitutkinnassa edistää vieraskielisten asianomistajien oikeuksien toteutumista ja lisää todennäköisesti käännöskuluja.

Asianomistajan tiedottaminen istunnon ajasta ja paikasta tämän pyynnöstä voi pienessä määrässä lisätä tuomioistuinten kuluja. Pääosa asian etenemisestä kiinnostuneista asianomistajista ovat oletettavasti kuitenkin itse kuultavina tai vaatimuksia esittäneitä asianomistajia.

Tiedottaminen tukipalveluista, avustajan tai tukihenkilön mahdollisuudesta sekä muista seikoista ovat omiaan vähentämään asianomistajalle tutkinnasta ja oikeudenkäynnistä mahdollisesti aiheutuvaa ahdistusta ja lisäärsimystä.

Mietinnössä ei oteta kantaa niihin ongelmatilanteisiin, joita voi aiheutua eri järjestelmien päällekkäisyydestä, esimerkiksi kun asianomistajalla on jo oikeusapulain perusteella määrätty avustaja 0 % omavastuuosuudella, ja hän esittää pyynnön ROL 2 luvun 1 a §:n mukaisen avustajan määräämiseksi. Lapsiuhrien osalta käytäntö erillisen edunvalvojan määräämisestä vaihtelee myös samankaltaisissa asiaryhmissä, missä on vaihtelevasti määrätty asianaja ja edunvalvojaksi sekä avustajaksi tai edunvalvoja ja avustaja erikseen. Rikosten uhrin tarpeellisen avustuksen taso on edelleen jätetty tuomioistuinten harkintaan.

Erityisen suojelun tarpeessa olevan asianomistajan havaitseminen jo esitutkin-
nassa henkilökohtaisen arvioinnin avulla edistää tämän suojelemista esitutkin-
nasta lähtien. Hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että esitutkin-
nassa suori-
tettava arvio asianomistajan kuulemistavasta oikeudenkäynnissä ja käsittelyn
julkisuudesta ovat arvioita ja asianomistajan kirjattuja toivomuksia. Asian-
omistajan toiveiden selvittäminen jo esitutkin-
nassa on kannatettavaa, ja syyttä-
jä ja tuomioistuin voivat näiden tietojen perusteella paremmin suunnitella tule-
vaa oikeudenkäyntiä ja siinä toteutettavia mahdollisia erityisjärjestelyjä. Lo-
pullisen ratkaisun kuulemistavasta sekä oikeudenkäynnin julkisuudesta tekee
kuitenkin tuomioistuin. Näin ollen asianomistajan mahdollinen väärä käsitys
hänen pyyntönsä merkityksestä ja sitovuudesta voi jopa lisätä asianomistajan
oikeudenkäynnistä kokemaa kärsimystä. Esitutkintaviranomaisen tulisi siten
riittävän selkeästi ilmoittaa asianomistajalle, ettei toivomus esimerkiksi video-
teitse kuulemisesta välttämättä tarkoita, ettei asianomistajaa tulla kuulemaan
henkilökohtaisesti oikeudessa.

Tuomioistuimen tarpeita varten olisi myös suotavaa, että syyttäjä esittäisi
oman kantansa mainitusta arvioinnista tuomioistuinta koskevilta osin, mikäli
hänen kantansa poikkeaa esitutkintaviranomaisen kannasta.

Oikeudenkäymiskaareen tulevat muutokset todistelun osalta sallivat erityisen
suojelun tarpeessa olevien kuultavien kuulemisen tilanteeseen parhaiten sovel-
tuvaa menettelyä käyttäen. Voimassa olevien säännösten joustavaan tulkintaan
nähdessä kysymys ei ole suuresta muutoksesta.

Pyyntö saada ilmoitus tuomitun vapautumisesta olisi esitettävä esitutkintavi-
ranomaiselle tai syyttäjälle, mikä edellyttää näiden tahojen sekä Rikosseuraa-
muslaitoksen välillä tehokasta tiedonsiirtoa, kun asianomistaja voi muuttaa
mielensä tästä kysymyksestä suuntaan tai toiseen oikeudenkäynnin eri vaihees-
sa.

Hovioikeuden johtoryhmälle on varattu mahdollisuus kommentoida lausuntoa.

Tapani Vasama
Hovioikeuden presidentti

Lausunnon on valmistellut ma viskaali Linda Taivassalo